

Bijlage 13: Protocol veilig omgaan met cytostatica voor schoonmaakwerkzaamheden

Inleiding

Cytostatica zijn geneesmiddelen die ingezet worden bij de chemotherapeutische behandeling van met name kankerpatiënten. Het zijn stoffen die invloed hebben op de celdeling van tumoren, waardoor ze een celgroeiremmend of celdodend effect hebben. Zij tasten echter niet alleen de tumorcellen aan maar ook gezonde cellen. Het is dan ook belangrijk dat er, door het nemen van maatregelen en naleven van voorschriften, naar een zo laag mogelijke blootstelling aan cytostatica gestreefd wordt. Arbo-wetgeving verplicht de werkgever om werknemers te beschermen tegen risico's.

Doel van het protocol

Het doel is het vastleggen van voorschriften voor het handelen van schoonmaakmedewerkers in situaties waarin een risico op blootstelling aan cytostatica bestaat. Deze voorschriften moeten leiden tot een zo laag mogelijke blootstelling aan cytostatica.

Doelgroep

Dit protocol is bedoeld voor werkgevers, medewerkers en opdrachtgevers van schoonmaakbedrijven.

Toepasselijkheid en gebruik

De borging van dit protocol ligt in de Arbo CAO van de Schoonmaak- en Glazenwasserssector. De toepasselijkheid en het gebruik van dit protocol moeten worden gezien in relatie tot de situatie bij de opdrachtgevers:

1. Indien uit informatie van de opdrachtgever en/of de RI&E blijkt dat er risico's bestaan op blootstelling aan cytostatica, moet worden nagegaan of de opdrachtgever een protocol hanteert. Indien dit het geval is, is het protocol van de opdrachtgever leidend, mits het toereikend is.
2. Hanteert de opdrachtgever geen protocol dan kan een protocol van de opdrachtnemer worden gebruikt, mits dit toereikend is.
3. In alle andere situaties is dit protocol leidend.

Dit protocol zal jaarlijks worden geactualiseerd om up-to-date te blijven met alle ontwikkelingen.

Verplichtingen

In het veilig omgaan met cytostatica zijn verschillende verplichtingen aan te duiden.

Verplichtingen van de Opdrachtgever

Zorginstelling:

- licht te allen tijde het schoonmaakbedrijf in over het kunnen voorkomen van ruimten en omstandigheden waarin rekening moet worden gehouden met een situatie waarin sprake kan zijn van verontreiniging met cytostatica;
- draagt zorg voor het adequaat aanduiden van feitelijke situaties ter plaatse waarin cytostatica voorkomt;

Patiënt/cliënt (thuissituatie):

- licht de schoonmaak- of thuiszorgmedewerker in over het voorkomen van cytostatica in de woning of leefomgeving.

Verplichtingen van de Werkgever:

- voert periodiek een RI&E uit op (o.a.) kans op besmetting met cytostatica;
- overlegt voor de start van de werkzaamheden met de opdrachtgever over ruimten en omstandigheden waarin blootstelling aan cytostatica mogelijk is;
- informeert bij patiënten/cliënten in de thuissituatie of er sprake kan zijn van besmetting met cytostatica;
- stelt de medewerkers op de hoogte van het voorkomen van cytostatica in de te reinigen ruimtes;
- instrueert de medewerkers over de te volgen werkwijze;
- voorziet de medewerkers van de juiste persoonlijke beschermingsmiddelen;
- ziet erop toe dat werknemers de voorschriften opvolgen en de persoonlijke beschermingsmiddelen gebruiken;
- geeft voorlichting en onderricht over de mogelijke gevaren voor de gezondheid van het werken met cytostatica.

Verplichtingen van de Medewerker:

- handelt volgens de door of namens de werkgever gegeven voorschriften en instructies;
- gebruikt de door de werkgever ter beschikking gestelde beschermingsmiddelen op de juiste wijze;
- geeft de door hem/haar opgemerkte onveilige situaties onmiddellijk door aan de werkgever of degene die namens deze ter plaatse met de leiding is belast.

Blootstelling aan cytostatica

Blootstellingsrisico

Cytostatica zijn geneesmiddelen die tumoren tot staan kunnen brengen, maar ze kunnen ook gezonde cellen aantasten. Een acute bijwerking is een irriterend of bijtend effect. Dat gebeurt alleen als het cytostaticum in een hoge concentratie in direct contact komt met weefsel. De effecten op langere termijn zijn onder te verdelen in verandering van erfelijk materiaal, risico voor voortplanting en nageslacht en kankerverwekkende effecten. Kankerremmers kunnen dus tegelijkertijd ook kankerverwekkers zijn.

Van blootstellingrisico is vooral sprake bij het omgaan met uitscheidingsproducten zoals urine van cliënten die tot enkele dagen na gebruik hoge concentraties cytostatica bevat en bij het onbeschermd aanraken van met cytostatica vervuilde oppervlakken of bij met cytostatica vervuilde kleding, handschoenen, incontinentiemateriaal of beddengoed.

Omdat er onvoldoende gegevens zijn over de minimale doses cytostatica die schadelijk zijn voor de gezondheid van de medewerker, moet men ervan uitgaan dat iedere blootstelling aan cytostatica een gezondheidsrisico met zich meebrengt.

Het risico op blootstelling kan verschillen per cytostaticum. In het algemeen bestaat tot 7 dagen nadat de patiënt/cliënt een chemokuur heeft ondergaan een risico. Indien geen verdere informatie over risicotermijnen voorhanden is, moet een termijn van 7 dagen worden aanhouden. Informatie over de risicotermijnen per cytostaticum kan in instellingen via de afdeling, hygiënist of apotheker worden verkregen.

Verder is op de website van de Stichting Arbeidsmarkt Ziekenhuizen (http://www.staz.nl/html/05_publicaties/downloads/richtlijn_cytostatica.pdf , pagina 296-299) per cytostaticum de risicotermijn te vinden.

Ruimten in instellingen waar patiënten een chemokuur ondergaan zijn permanent besmet. Ook verpleegafdelingen waar voortdurend patiënten verblijven die een kuur ondergaan zijn permanent besmet. Bij patiënten/cliënten die chronisch cytostatica gebruiken, vaak in tabletvorm, is er ook sprake van een permanent blootstellingrisico.

Hoe kan blootstelling plaatsvinden:

- direct door het onbeschermd aanraken van cytostatica of door met cytostatica besmette oppervlakken, bijvoorbeeld bij het opruimen van uitscheidingsproducten zoals braaksel, ontlasting en urine;
- door contact van cytostatica of uitscheidingsproducten met de huid of slijmvliezen van mond, ogen en neus;
- indirect door met cytostatica vervuilde kleding, handschoenen, incontinentiemateriaal of beddengoed;
- bij slechte handhygiëne en door geen handschoenen te gebruiken kan opname via de huid plaatsvinden of kan besmetting via de mond, ogen of neus plaatsvinden door besmette handen.

Zwanger zijn of borstvoeding geven en werken met cytostatica

De werkgever is volgens het arbobesluit artikel 1.42 verplicht om de arbeid van zwangere medewerksters en medewerksters tijdens borstvoeding zodanig te organiseren dat de arbeid voor die medewerkster geen gevaren met zich kan brengen voor haar veiligheid en gezondheid en geen terugslag kan veroorzaken op de zwangerschap of borstvoeding. Dat betekent dat de zwangere medewerksters of medewerksters tijdens borstvoeding niet mogen worden blootgesteld aan cytostatica. De werkgever organiseert het werk dusdanig dat deze groep medewerksters niet in (mogelijk) besmette ruimtes tewerk wordt gesteld.

Voorgeschreven persoonlijke beschermende maatregelen

Neem persoonlijke beschermende maatregelen in acht wanneer je in aanraking kunt komen met uitscheidingsproducten, besmette oppervlakken en met uitscheidingsproducten verontreinigd wasgoed. Gebruik zo veel mogelijk de gele driehoek 'Gevaar! Cytostatica' als aanduiding voor besmet materiaal, afvalzakken, waszakken etc. en voor besmette ruimtes en oppervlakken.

Persoonlijke beschermingsmiddelen

Maak, als er kans bestaat op contact met cytostatica of met uitscheidingsproducten, altijd gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen.

1 Handschoenen

Draag handschoenen bij:

- Risico op contact met cytostatica zoals bij het opruimen van gemorst materiaal, reinigen van infuuspalen, werkbladen, etc.;
- Risico op contact met uitscheidingsproducten zoals bloed, urine, ontlasting, braaksel, speeksel/sputum, wond/drainvocht en transpiratievocht of artikelen die daarmee verontreinigd zijn;
- Contact met wasgoed (kleding en beddengoed);

Materiaal

Gebruik wegwerphandschoenen die voldoen aan de norm NEN-EN 374-3, "Beschermende handschoenen tegen chemicaliën en micro-organismen".

Aandachtspunt:

Desinfectans verhoogt de doorlaatbaarheid van handschoenen.

Gebruik

- Inspecteer de handschoenen voor gebruik op verkleuring, gaatjes en scheuren;
- Was de handen voor het aantrekken van de handschoenen en herhaal dit bij het verwisselen van de handschoenen;
- Doe de handschoenen na beëindiging van de schoonmaakhandelingen van besmet materiaal en van de besmette ruimte uit om besmetting van de omgeving te voorkomen;

- Zorg ervoor dat bij het uittrekken de buitenkant van de handschoenen niet met de blote handen wordt aanraakt;
- Verwissel de handschoenen bij beschadiging of zichtbare besmetting;
- Voer gebruikte handschoenen af in een dubbele afvalzak.

2 Overschort

Draag overschorten bij:

- Het opruimen van uitscheidingsproducten / legen van ondersteek, po of urinaal;
- Reinigen van door morsen besmette oppervakken (bijvoorbeeld bij een calamiteit);
- Reinigen van sanitair.

Materiaal

- Gebruik wegwerpoverschorten van niet-vezelend, waterafstotend materiaal;
- Een overschort moet de onderliggende kleding en de huid voldoende beschermen tegen een besmetting met cytostatica;
- Een overschort moet bescherming bieden aan de armen en aan de voor- en zijkant van het lichaam;
- Een overschort heeft lange mouwen en is aan de voor- en zijkant een gesloten geheel.

Gebruik

- Bij het betreden van een besmette ruimte;
- Doe de overschort uit bij het verlaten van de besmette ruimte;
- Draag het overschort niet buiten de werkruimte;
- Verwissel het overschort direct na een calamiteit, zoals morsen met besmette (vloeï)stoffen;
- Voer overschorten af in een dubbele afvalzak.

3 Gelaatsbescherming

Draag gelaatsbescherming bij:

- Een groot risico op spatgevaar zoals bij:
  - het legen en reinigen van po's en urinalen;
  - calamiteiten met grote hoeveelheden vloeistof (meer dan 5 ml).

Materiaal

Gelaatsbescherming is een beschermbril in combinatie met een wegwerp mondkapje. De bril moet gemaakt zijn van krasbestendig materiaal.

Gebruik

Na gebruik kan de bril gereinigd worden met veel koud water; het mondkapje wordt afgevoerd als besmet materiaal.

Veilig reinigen van besmet materiaal en besmette oppervlakken en veilig omgaan met afval

Bij de volgende beschrijving van de wijze van reinigen en omgaan met afval wordt daar waar dat van toepassing is het verschil aangegeven voor het werken in een instelling voor gezondheidszorg en de thuissituatie. In de instellingen is veelal sprake van een gescheiden afvallijn, een gescheiden lijn voor afvoeren en behandeling van was, etc.

Algemeen

- Werk altijd rustig en zorgvuldig;
- Gebruik bij het reinigen van besmette ruimten nooit een hoge drukspuit;
- Reinig zoveel mogelijk nat;
- Door te spoelen met ruim koud water verdwijnt vrijwel alle besmetting;
- Gebruik per ruimte meerdere werkdoeken;
- Gebruik per besmette ruimte nieuw schoonmaakmateriaal.

1 Reinigen van patiëntenkamer

Doel

Het op veilige wijze reinigen van patiëntenkamers c.q. kamers van cliënten die behandeld zijn met cytostatica.

Benodigde beschermingsmiddelen

- Handschoenen.

<u>Werkwijze instelling</u>	<u>Werkwijze thuis</u>
Reinig vanaf de deur	idem
Reinig daarna leuningen van stoelen, tafelbladen, de buitenzijde en randen van afvalbakken	idem
Reinig vervolgens de bedranden en de infuuspaal	Reinig vervolgens de bedranden
Reinig de houder van de SZA-afvalbak dagelijks	Reinig de afvalbakhouder
Reinig tot slot de vloer	idem

2 Reiniging van sanitair

Doel

Het op veilige wijze reinigen van sanitair dat gebruikt wordt door patiënten/cliënten die behandeld zijn met cytostatica.

Aandachtspunt

- De patiënt dient bij voorkeur na elke toiletgang direct tweemaal door te spoelen (met gesloten deksel indien aanwezig);
- Reinig het sanitair met een natte methode.

Benodigde beschermingsmiddelen

- Handschoenen;
- Overschort;
- Gelaatsbescherming.

Werkwijze

- Reinig de vloer vanaf de deur;
- Spoel het toilet door;
- Reinig de toiletpot;
- Reinig de kranen, wasbak en douchevloer;
- Reinig nogmaals de vloer;
- Bij gebruik van wegwerpdoeken, deze in een dubbele afvalzak deponeren, bij gebruik van wasbare werkdoeken, deze:
  - In een instelling in een gelabelde waszak deponeren;
  - In de thuissituatie apart houden van het overige, niet besmette, wasgoed.

Frequentie

- Toiletten en was/badgelegenheden die gebruikt worden door cliënten die cytostatica toegediend hebben gekregen ,dienen minimaal 1 x per dag nat gereinigd te worden;
- De periodieke reiniging uitvoeren na een dagelijkse reinigingsgang.

3 Reinigen van besmette materialen zoals po, urinaal en opvangmateriaal

Doel

Het op veilige wijze reinigen van besmette materialen van patiënten/cliënten die behandeld zijn met cytostatica.

Opmerking

Het reinigen van besmette materialen zal vrijwel uitsluitend in de thuissituatie voorkomen.

Benodigde beschermingsmiddelen

- Handschoenen;
- Overschort;
- Gelaatsbescherming.

Werkwijze

- Giet de inhoud voorzichtig langs de rand van het toilet, voorkom spatten;
- Neem tijdens het weggieten de aanhangende druppels met toiletpapier af en spoel dit weg;
- Spoel het toilet tweemaal door (indien aanwezig met gesloten deksel);
- Spoel de materialen na gebruik om met veel koud water, giet de inhoud voorzichtig langs de rand van het toilet en spoel het toilet tweemaal door (indien aanwezig met gesloten deksel);
- Reinig het materiaal vervolgens met water en een dagelijks sanitair reinigingsmiddel, droog het daarna af met papier.

4 Het reinigen van serviesgoed

Doel

Het op veilige wijze reinigen (afwassen) van serviesgoed dat is besmet met cytostatica door patiënten/cliënten die behandeld zijn met cytostatica.

Opmerking

Het reinigen (afwassen) van serviesgoed zal vrijwel uitsluitend in de thuissituatie voorkomen.

Benodigde beschermingsmiddelen

- Handschoenen.

Werkwijze

- Spoel al het serviesgoed goed af met koud water;
- Reinig (was) het serviesgoed op de normale wijze of gebruik een afwasmachine.

5 Verzamelen en afvoeren van afval

Doel

Het op veilige wijze verwijderen en afvoeren van besmette materialen van patiënten/cliënten die behandeld zijn met cytostatica.

Werkwijze instelling

Werkwijze thuis

Met uitscheidingsproducten besmet materiaal en handschoenen, overschorten en mondkapjes in een SZA-vat verzamelen	Met uitscheidingsproducten besmet materiaal en handschoenen, overschorten en mondkapjes verzamelen in een dubbele afvalzak en deze goed afsluiten
Scherp afval en naalden verzamelen in een naaldencontainer	idem
SZA-vat en naaldencontainer volgens de regels van de instelling afvoeren.	Aparte dubbele afvalzak met het huisvuil afvoeren. Naaldencontainer inleveren bij het klein chemisch afval.

Opmerking:

Scherp besmet afval dat niet met een naaldencontainer kan worden afgevoerd, veilig verpakken en afvoeren via de afvalstroom van de instelling of met het huisvuil.

6 Verzamelen linnengoed, wasgoed en wasbare werkdoeken

Doel

Het op veilige wijze inzamelen en verpakken van wasgoed, linnengoed en wasbare werkdoeken.

<u>Werkwijze instelling</u>	<u>Werkwijze thuis</u>
<i>Wasgoed en linnengoed:</i>	<i>Wasgoed, linnengoed, wasbare werkdoek:</i>
De inzameling van met cytostatica besmet linnengoed gebeurt op basis van ethode A, B of C:	het wasgoed, linnengoed en de wasbare werkdoeken worden apart verzameld.
A. in plastic zakken voorzien van de opdruk 'cytostatica'	Voor het wassen worden in ruim koud water gespoeld.
B. in tweezijdig te openen re-usable waszakken (zogenaamde wikkelszakken) voorzien van een waterdichte coating	Daarna wordt op een gebruikelijke manier gewassen.
C. in met de opdruk 'cytostatica' voorziene wateroplosbare waszakken. De keuze methode A, B of C gebeurt na overleg tussen ziekenhuis en schoonmaakorganisatie.	

<p>Wasbare werkdoeken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De wasbare werkdoeken worden apart verzameld in gelabelde zakken; • Voor het wassen worden ze in ruim koud water gespoeld; • Daarna worden ze op een gebruikelijke wijze gewassen. 	
--	--

7 Reinigen vanschoonmaakmateriaal

Doel

Het reinigen van het gebruikte schoonmaakmateriaal.

Werkwijze

- Spoel de gebruikte emmers met ruim koud water;
- Spoel de moppen uit met ruim koud water;
- Overige materialen die in contact gekomen zijn met besmette materialen of oppervlakken goed spoelen met ruim koud water.